

УДК 338.4

Буринська О.І.

аспірант кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО СКЛАДНИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

У статті досліджено економічний складник сталого розвитку аграрного сектора національної економіки України та окреслено місце вітчизняного аграрного сектора в імплементації концепції. Проаналізовано місце України у виробництві зернових культур серед інших держав, зокрема сусідніх країн та країн – членів Європейського Союзу, що дає можливість обґрунтувати роль України в поширенні концепції сталого розвитку. Досліджено валове виробництво сільськогосподарської продукції за категоріями суб'єктів господарської діяльності з урахуванням галузевих особливостей (окремо розглянуто динаміку виробництва у рослинництві та тваринництві), окреслено вплив тваринництва на основні складники сталого розвитку. Охарактеризовано динаміку індексу сільськогосподарського виробництва та рентабельність діяльності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: сталий розвиток, аграрний сектор, економічний складник сталого розвитку аграрного сектора, валовий внутрішній продукт, рентабельність сільськогосподарського виробництва.

ОСОБЕННОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ

Бурынская О.И.

В статье исследована экономическая составляющая устойчивого развития аграрного сектора национальной экономики Украины и обозначено место отечественного аграрного сектора в имплементации концепции. Проанализировано место Украины в производстве зерновых культур среди других государств, в частности соседних стран и стран – членов Европейского Союза, что позволяет обосновать роль Украины в распространении концепции устойчивого развития. Исследовано валовое производство сельскохозяйственной продукции по категориям субъектов хозяйственной деятельности с учетом отраслевых особенностей (отдельно рассмотрена динамика производства в растениеводстве и животноводстве), обозначено влияние животноводства на основные составляющие устойчивого развития. Охарактеризованы динамика индекса сельскохозяйственного производства и рентабельность деятельности сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: устойчивое развитие, аграрный сектор, экономическая составляющая устойчивого развития аграрного сектора, валовой внутренний продукт, рентабельность сельскохозяйственного производства.

THE ECONOMIC COMPONENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN UKRAINE

Burynska O.

In the article are analyzed the economic component of sustainable development in the agricultural sector of Ukraine's economy and outlined the position of the domestic agricultural sector in the implementation of the concept. Is investigated gross agricultural production by category of economic activity, taking into account branch features (Separately examined the dynamics of crop and livestock), outlined the impact of livestock on the key components of sustainable development. Is analyzed Ukraine's place in the production of cereals, among other countries, in particular neighboring countries and countries of the European Union, which allows to prove the role of Ukraine in the common concept of sustainable development. Characterized dynamics of the index of agricultural production and profitability of agricultural enterprises.

Keywords: sustainable development, agricultural sector, the economic component of sustainable development in the agricultural sector, the gross domestic product, the profitability of agricultural production.

Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки – одна з найважливіших ланок у структурі національної економіки, оскільки прямо впливає на зміцнення міжнародних позицій країни, а також формування добробуту громадян шляхом урегулювання соціально-економічних проблем суспільства. Результати діяльності аграрного сектора впливають на економіку держави в цілому, оскільки стосуються матеріального виробництва, що забезпечує населення продуктами харчування, а промисловість – сировиною, тому аналіз основних аспектів розвитку аграрного сектора постає важливим завданням. Проте враховуючи сучасні виклики, пов'язані з подоланням бідності, екологічними проблемами, фінансовими кризами, які мають всеохоплюючий характер, потрібно враховувати не лише необхідність економічного розвитку як самоцілі, а такого розвитку, котрий не виходив би за межі екосистеми. Концепція сталого розвитку покликана подолати глобальні виклики, ґрунтуючись на збалансуванні трьох її рівноправних та основних складників: економічному, соціальному та екологічному. Характеристика економічного складника сталого розвитку аграрного сектора в окремому розрізі ґрунтується на аналізі основних економічних показників, таких як обсяги виробництва, його ефективність, рентабельність тощо. Такий аналіз необхідно провести у розрізі минулих років та з порівнянням світових тенденцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над дослідженням економічного аспекту сталого розвитку аграрного сектора працювали О. Бородіна, Ю. Лопатинський, Л. Мельник, Є. Юркевич, Ф. Шнайдер, О. Шпикуляк О. Шубравська та ін. Проте предметом для подальших досліджень залишається забезпечення такого економічного зростання в аграрному секторі, яке гарантуватиме добробут сільського та міського населення без негативного впливу на навколишнє серед-

овище, що залишається пріоритетним завданням сталого розвитку національної економіки.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз економічного складника концепції сталого розвитку аграрного сектора.

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку, після розгляду позицій України на світовому ринку зернових першочергового аналізу потребує валовий внутрішній продукт як основний показник, що характеризує економічний розвиток країни та впливає на рівень економічного складника сталого розвитку. При цьому основну увагу звернемо на його структуру, а саме на місце аграрного сектора в загальному показнику. Для аналізу візьмемо реальний ВВП, виражений у цінах до попереднього року (рис. 1). Цей показник дасть змогу краще охарактеризувати тенденції, притаманні вітчизняній економіці. Незважаючи на те що номінальний ВВП має зростаючий тренд за досліджуваний проміжок часу, це зовсім не означає, що збільшується рівень добробуту в країні, який впливає на сталість економічного складника. Із наведеного рис. 2 помітно, що протягом 2011–2015 рр. обсяг реального ВВП мав щорічно зростаючі темпи (за винятком 2014 р.). Це означає, що обсяг реального ВВП перевищував показник номінального ВВП попереднього року. Так, ВВП у цінах до попереднього року в 2015 р. виріс на 25,7% порівняно з 2011 р. Описана динаміка свідчить про несуттєве зростання національної економіки України протягом досліджуваного періоду. Погіршення ситуації в 2014 р. можна пояснити тим, що державна статистика ведеться без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, а також без урахування частини зони проведення антитеро-

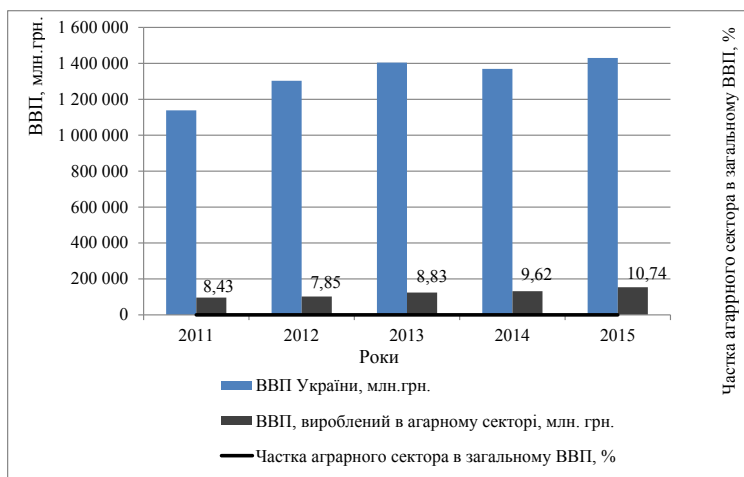

Рис. 1. Динаміка та структура ВВП України за 2008–2015 рр. у цінах попереднього року

Джерело: побудовано автором на основі [4]

ристичної операції. Що стосується частки аграрного сектора у ВВП, то протягом останніх років прослідковується тенденція до її збільшення, проте не без певних коливань, а саме в 2012 р., коли частка виробленого ВВП в аграрному секторі знизилася. Збільшення обсягу надходжень з аграрного сектора в загальній структурі пов'язане передусім із загальними тенденціями в економіці та змінами надходжень з інших галузей.

Так, у 2015 р. внесок аграрного сектора в загальну структуру ВВП збільшився не лише у вартісному вимірі (на 17% до попереднього року), а й частка в структурі ВВП також збільшилася до 10,74%. Станом на 2015 р. аграрний сектор був на третьому місці по вазі в сукупному ВВП країни після таких галузей, як торгівля і переробна промисловість. Отже, збільшення частки надходжень ВВП з аграрного сектора відбулося за рахунок щонайменше двох причин: збільшення в абсолютному вимірі ВВП, виробленого аграрному секторі на 21 850 млн. грн. (тобто на 23%) порівняно з 2014 р.; зменшення надходжень від переробної (на 19%) і добувної промисловості (на 17%) та торгівлі (на 19%) порівняно з попереднім роком, про що свідчать дані Державної служби статистики України. Незважаючи на причини такої частки, її рівень усе ж свідчить про те, що аграрний сектор національної економіки є одним із пріоритетних напрямів імплементації концепції сталого розвитку на теренах України.

Проте наскільки об'єктивно обсяги ВВП за даними офіційної статистики відображають реальний стан справ у державі важко описати, оскільки лєвова частина економіки перебуває «у тіні». Звісно, тіньова економіка – це соціально-економічне явище, притаманне будь-якій країні, проте відрізняються лише її масштаби та види, від чого і залежить ступінь наслідків її існування. Найвищий рівень тіньової економіки притаманний країнам, що розвиваються, до яких можна віднести й Україну. Зі збільшенням масштабу проблеми збільшується й її негативний вплив. Розрахунки австрійського економіста Ф. Шнайдера фіксують показник на рівні 52% від офіційного ВВП країни [1]. Державна служба статистики України протягом останніх років обчислює обсяги тіньової економіки в межах 15–18% ВВП. Тенденція до зменшення рівня тіньового сектору за підсумком 2015 р. порівняно з 2014 р. спостерігалася майже в усіх основних агрегованих видах економічної діяльності: будівництві, оптовій та роздрібній торгівлі, транспорті, а також в аграрному секторі національної економіки. Так, рівень тіньової економіки в аграрному секторі в 2014 р. був 14%, а в 2015 р. зменшився до 8% [8]. Звісно, зменшення рівня тіньової економіки в аграрному секторі – позитивне явище, оскільки за своєю природою вона є дестимулюючим фактором економічного складника сталого розвитку. Саме тому боротьба із цим явищем закладе фундамент розвитку концепції сталого розвитку країни, підвищення рівня її основних компонентів, які взаємопов'язані, та забезпечить економічну безпеку.

Оскільки концепція сталого розвитку має глобальний характер, доцільно враховувати можливості впливу різних країн на її поширення та зміцнення.

Одне із центральних завдань концепції – боротьба з голодом. Продовольча безпека країни залежить передусім від можливості забезпечення потреб населення продуктами харчування, проте важливе значення має можливість країни експортувати аграрну продукцію для забезпечення інших країн харчовими продуктами та власних економічних інтересів. У такому контексті кожна країна відіграє свою роль та робить особистий внесок. Для наочності розглянемо місце України у світі на прикладі обсягів виробництва зернових культур. Для цього доцільно прослідкувати динаміку зміни обсягів її виробництва в натуральних величинах (рис. 2). Із графіка видно, що обсяг виробництва в усіх країнах коливається. Відносно сталі обсяги вирощує Білорусь. Загальна тенденція виробництва зернових культур Україною має позитивний характер і прямує до збільшення, проте не без певних коливань. Так, найменші обсяги виробництва припадають на 2003 р. і становлять 19 662 400 т, що в три рази менше, ніж у 2014 р., який відзначився найбільшим обсягом вирощування зернових культур – 63 376 820 т. Лідером вирощування зернових культур з обраних країн є Франція. Позитивним моментом є те, що за останні два роки Україна наблизилася до її обсягів. У 2013 р. Франція лише на 7% перевищувала показник України, а в 2014 р. – уже на 13%. Загальна динаміка вказує на те, що за даним критерієм Україна швидкими темпами наздогнала та перегнала Німеччину. У 2002 р. Україна вирощувала зернових на 12,4% менше, ніж Німеччина. Однак у 2008 р. вперше перевищила її обсяги на 2 635 041 т (52 739 900 т проти 50 104 859 т), що на 5% більше. Тенденція до збільшення обсягу виробництва зберігалася і надалі. З 2012 р. обсяг виробництва зернових культур Україною поступово збільшується і в 2014 р. перевищує виробництво Німеччини на 11 366 420 т, тобто на 18%. Якщо порівняти Україну з країнами-сусідами, то в останні роки її позиції лідируючі. У 2014 р. Польща виростила зернових культур у два рази менше, ніж Україна, а Білорусь – у сім разів.

Ураховуючи питання євроінтеграції, котре постійно є актуальним, зі своїми перевагами та недоліками, на нашу думку, доцільно окремо порівняти обсяги виробництва зернових Україною та Європейським Союзом. Згідно зі статистичними даними [5], в Україні частка вирощування зернових культур із роками збільшувалася. Так, якщо в 2000 р. Україна виробляла 8,5% від загального обсягу Європейського Союзу, то в 2014 р. цей показник сягнув 19%. Тобто український сільськогосподарський виробник вирощує майже 20% від загальної кількості зернових культур, що вирощені всіма країнами – членами ЄС. Така позиція України серед інших держав свідчить про високий потенціал розвитку та значимість ресурсних можливостей території країни, що робить галузь сільського господарства пріоритетною не лише для зміцнення внутрішніх позицій країни, але й для поширення концепції сталого розвитку на світовій арені.

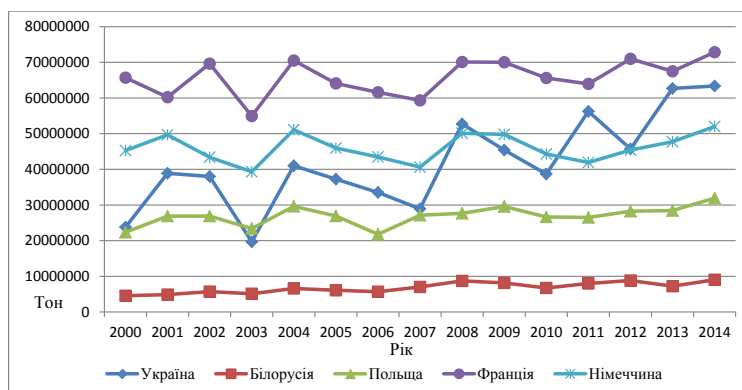

Рис. 2. Виробництво зернових культур країнами Європи

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Розглянувши потенціал та ресурсні можливості України, з'ясувавши взаємозв'язок ВВП, рівня тіньової економіки з економічним складником сталого розвитку аграрного сектору, слід звернути увагу на динаміку індексу сільськогосподарського виробництва України. В основі індексу – валова продукція, випущена аграрним сектором, проте у процесі його розрахунку нівелюється вплив вартісної диференціації кожного окремого продукту в регіональному аспекті, що дає змогу проводити порівняльний аналіз на макроекономічному рівні, а отже, відобразити економічний складник сталого розвитку. В Україні індекс сільськогосподарського виробництва має загальну тенденцію до незначного росту, хоча йому притаманні певні коливання [7]. Значний ріст порівняно з попереднім роком припадає на 2004 р. Він становив 19,7%. У 2008 р. ріст до попереднього року був на рівні 17,1%. Останні три роки досліджуваного періоду ілюструють спадну динаміку. У 2015 р. індекс обсягу сільськогосподарського виробництва зменшився майже на 7%.

Як зазначалося вище, зміни в індексі обсягу сільськогосподарського виробництва напряму пов'язані зі зміною валової продукції сільського господарства, оскільки даний показник у грошовій формі відображає обсяг виробленої тваринної і рослинної продукції в сільському господарстві за визначений проміжок часу, деталізований за основними групами виробників. Для того щоб проаналізувати основні тенденції аграрного сектора, які впливають на його економічний складник, визначимо основні характеристики валової продукції. Для співмірності порівняння даних валова продукція сільського господарства обчислена в постійних цінах 2010 р. [6]. Так, динаміка валової продукції сільського господарства протягом останніх десятиріччя має тенденцію до зростання, що свідчить про поступове збільшення обсягів виробництва. Згідно з даними Державної служби статистики, пік збільшення валової продукції сільського господарства припадає на 2014 р. і становить 251 427,20 млн. грн., що на

100 405 млн. грн. (або на 66,5%) більше, ніж у 2000 р., і на 11 959 млн. грн. (або на 4,75%) більше, ніж у наступному році. Такого приросту в 2014 р. було досягнуто за рахунок рослинництва, оскільки основні зміни обсягів відбувалися у виробництві рослинної продукції. Вже у наступному 2015 р. валова продукція рослинництва зросла на 81,43% порівняно з 2000 р. (168 439,00 млн. грн. проти 92 838,90 млн. грн.). Загалом тваринництво давало менші показники росту і збільшилося лише на 22% у 2015 р. з 2000 р. (71 028,30 млн. грн. проти 58 183,30 млн. грн.). Збільшення виробництва рослинницької продукції можна пояснити передусім стрімким збільшенням обсягів виробництва технічних культур, наприклад насіння соняшнику, особливо з 2007 р., що в 2015 р. зросло на 8930,5 тис. т (або на 396,8%) порівняно з 2001 р. Динаміка виробництва зернових культур у 2001–2015 рр. мала позитивний вектор, проте без різких стрибків, що відображено на рис. 3.

Рис. 3. Динаміка виробництва основних сільськогосподарських культур

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Так, у 2015 р. виробництво зернових культур збільшилося на 20 419,7 тис. т (або на 51,43%) у порівняному періоді. Найбільші коливання притаманні виробництву цукрових буряків. Так, у 2013 р. їх обсяг зменшився на 46,94%, а в 2015 р. – на 33,67% порівняно з 2001 р. Найбільше їх виробництво припадає на 2006 р., що на 43,96% більше, ніж у 2001 р. Описані тенденції щодо зміни структури посівних культур не можна вважати позитивними. Такі результати перед усім пов'язані зі зміною у структурі посівних площ.

За досліджуваній період скоротилися посівні площі таких важливих культур, як цукрові буряки, зернові, картопля, проте значно зросли площі, засаджені соняшником. Зростання посівної площі соняшника можна пояснити тим, що дана культура вважається більш ліквідною. Здебільшого виробники

не дотримуються основних правил сівозмін і вирощують соняшник і зернові, завдаючи, таким чином, непоправної шкоди якості землі, оскільки дані культури виснажують ґрунти, руйнуючи їх родючий шар, який відновити досить важко [8]. У тваринництві прослідковуються спадні тенденції майже по всіх категоріях поголів'я худоби, винятком можна вважати вирощування птиці. Особливі стрімкі темпи зниження обсягів поголів'я спостерігаються серед великої рогатої худоби (рис. 4).

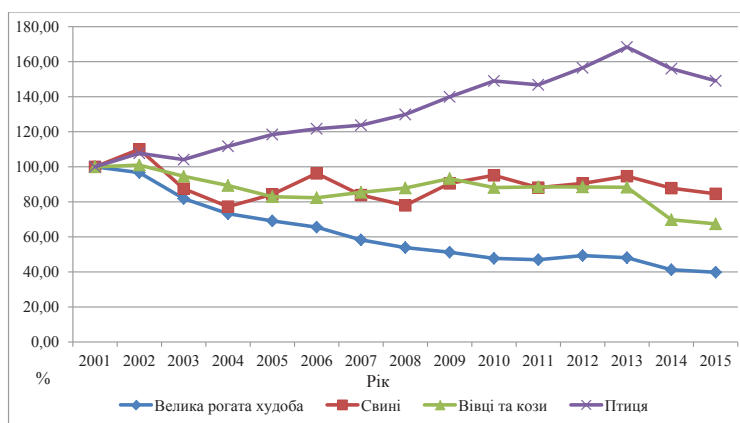

Рис. 4. Динаміка поголів'я худоби та птиці

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Поголів'я великої рогатої худоби в 2015 р. становило 3 750,3 тис. голів, що на 60,19% менше, ніж у 2001 р., та констатує їх зменшення в 2,5 рази протягом зазначеного періоду. У тваринництві суттєво збільшилися лише обсяги вирощування птиці. Так, максимальне значення припадає на 2013 р. і становить 7 922,2 тис. голів, що на 68,34% більше, ніж у 2001 р. Проте, незважаючи на тенденцію до збільшення, після 2013 р. відбувається спад. Так, у 2014 р. було вирощено на 16 954,1 тис. голів менше (або на 7,36%), ніж у попередньому році. А 2015 р. показав спад виробництва на 4,38% порівняно з 2014 р. Зменшення кількості поголів'я худоби та птиці в усіх категоріях господарств спричинило збитковість галузі та падіння рентабельності виробництва. Разом із тим відродження скотарства пов'язане зі значними капіталовкладеннями, що неможливо реалізувати без державної підтримки. Натомість економічно привабливим стало птахівництво, що нині процвітає. Свідченням цього є значне збільшення поголів'я птиці порівняно з 2001 р.

Аналізуючи тенденції зміни валової продукції в аграрному секторі протягом досліджуваного періоду, можна зробити висновок, що рослинництво займає лівову частку у структурі валової продукції, враховуючи тенденцію до зменшення поголів'я великої рогатої худоби, що негативно вплинуло на стан тва-

ринництва загалом. Незважаючи на перевищення в 2015 р. валової продукції рослинництва над тваринництвом в 2,4 рази, це не дає підстави вважати лише рослинництво пріоритетною галуззю. На нашу думку, основна загроза полягає в тому, що країна може не лише втратити можливість та потенціал експорту тваринницької продукції, але й отримати загрозу продовольчій безпеці через неможливість забезпечення даним видом продуктів власного населення. Проте роль тваринництва полягає і в такому:

1. Вплив на економічний складник сталого розвитку:

- внутрішнє споживання продукції рослинництва як кормів, що може бути замінено експортом і впливатиме на збільшення доданої вартості;
- джерело сировини для переробної промисловості (шкіра, вовна тощо);
- стимулює попит на продукцію суміжних галузей національної економіки (наприклад, машинобудування, будівництво тощо).

2. Вплив на соціальний складник сталого розвитку:

- зменшення сезонності в аграрному секторі;
- забезпечення додаткової зайнятості, що загалом впливає на соціальний складник сталого розвитку.

3. Вплив на екологічний складник сталого розвитку:

- забезпечення рослинництва органічними добривами, використання яких впливає на екологічний аспект ведення сільського господарства та є чинником екологічного складника аграрного сектора;
- споживання відходів харчової промисловості.

На нашу думку, крім аналізу структури валової продукції сільського господарства, є необхідним звернути увагу на розподіл її за категоріями господарств. Така оцінка дасть змогу відслідкувати основні тенденції, що відбуваються в аграрному секторі. Так, у 2000–2015 рр. перевага у виробництві валової продукції сільського господарства більшою мірою перемістилася з господарств населення до сільськогосподарських підприємств (рис. 5). Показник валової продукції, виробленої сільськогосподарськими підприємствами, змінився з 57 997,7 до 131 918,6 млн. грн., що показує ріст у 2,3 рази. Разом із тим господарства населення збільшили виробництво протягом досліджуваного періоду лише на 14 524,2 млн. грн., або на 15,6%. У 2003 р. частка валової продукції, виробленої підприємствами, була найнижчою і становила 33,71%. Під час кризи 2008 р. почалися структурні зміни, котрі майже зрівняли результати зазначених категорій суб'єктів господарювання, зупинивши позначки валової продукції сільськогосподарських підприємств та господарств населення на 101 1451,2 і 100 112,8 млн. грн. відповідно. Розподіл виробництва сільськогосподарської продукції між зазначеними категоріями підприємств залишався майже незмінним, поки в 2013 р. частка валової продукції, виробленої сільськогосподарськими підприємствами, не стала зростати, закріпившись на абсолютному показнику 131 918,6 млн. грн., або 55,09% від загального обсягу виробництва в 2015 р.

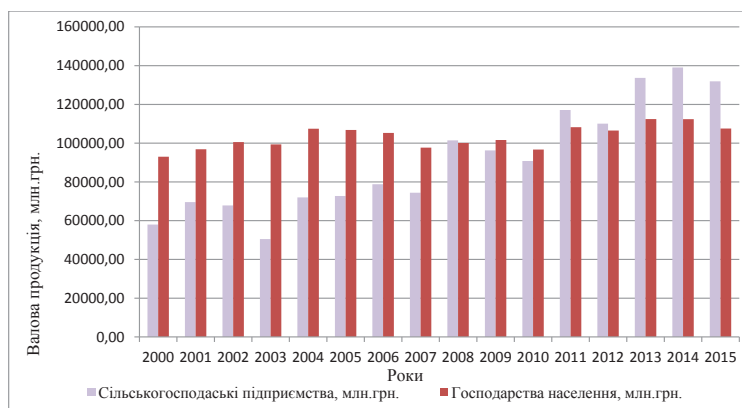

Рис. 5. Валова продукція сільського господарства за категоріями підприємств з 2000 по 2015 р.

Джерело: побудовано автором на основі [6]

Незважаючи на те що частка валової продукції, виробленої господарствами населення, має тенденцію до зниження, це не применшує ролі зазначеної категорії господарств у розвитку аграрного сектора загалом. Хоча в 2000 р. валова продукція тваринництва, випущена господарствами населення, у 3,75 рази перевищувала результати даного показника сільськогосподарських підприємств, під впливом загальних тенденцій до укрупнення сільськогосподарських підприємств ситуація змінилася. Так, у 2015 р. обсяг валової продукції тваринництва домогосподарств перевищує всього на 20% діяльність підприємств (38 694,4 млн. грн. проти 32 333,9 млн. грн.). Оскільки селянські домогосподарства володіють меншим ресурсозабезпеченням та меншими можливостями нарощення обсягів виробництва м'ясної та молочної продукції, інтенсивний розвиток тваринництва залежить передусім від сільськогосподарських підприємств.

У рослинництві ситуація кардинально інша. Якщо в 2000 р. зазначені категорії господарств показували майже рівні показники валової продукції (45 791,0 млн. грн. – сільськогосподарські підприємства, 47 047,9 млн. грн. – господарства населення, різниця – 3%), то в 2015 р. виробництво валової продукції рослинництва зосередилося здебільшого на сільськогосподарських підприємствах – 99 584,7 млн. грн., що становить майже 60% від загального показника.

Для детальнішого усвідомлення основних причин зміни тенденцій в обсягах валової продукції в галузі рослинництва та тваринництва проаналізуємо рентабельність виробництва продукції сільськогосподарськими підприємствами, оскільки вона характеризує результати діяльності підприємства в цілому з урахуванням не лише отримання прибутку (збитку) підприємствами, але й окупність витрат та ефективності окремих напрямів господарювання. Так, підвищення рівня рентабельності в аграрному секторі набуває виняткового значення

в кризових умовах, які негативно впливають на виробничу діяльність сільськогосподарських продуцентів. Фінансові результати аграрної діяльності є дуже мінливими, тому що на них впливає низка факторів: технологія виробництва, кліматичні чинники тощо.

Аналізуючи рівень рентабельності за досліджуваний проміжок часу, необхідно зауважити, що чітко видно спадні тенденції в 90-х роках. Аграрний сектор із прибуткового перетворився у збитковий. Основні економічні оцінки стану аграрного сектора національної економіки у ті часи пов'язані з трьома складниками:

- 1) спадом сумарного обсягу валової продукції галузі в 1991–1999 рр.;
- 2) суттєвим коливанням обсягів аграрного виробництва в окремі роки;
- 3) незадовільними фінансовими результатами діяльності сектора у 90-х роках ХХ ст. [3, с. 91].

Загальна тенденція останніх років свідчить про те, що з 2005 р. рівень рентабельності рослинництва значно перевищує галузь тваринництва (рис. 6). Лише в 2005 та 2013 рр. результати діяльності даних галузей майже співпадали (рослинництво – 7,9% і 11,1%, тваринництво – 5% і 11,3% відповідно). На початку 2000-х років тваринництво мало винятково від'ємний рівень рентабельності, що спричинило стрімке зменшення поголів'я худоби.

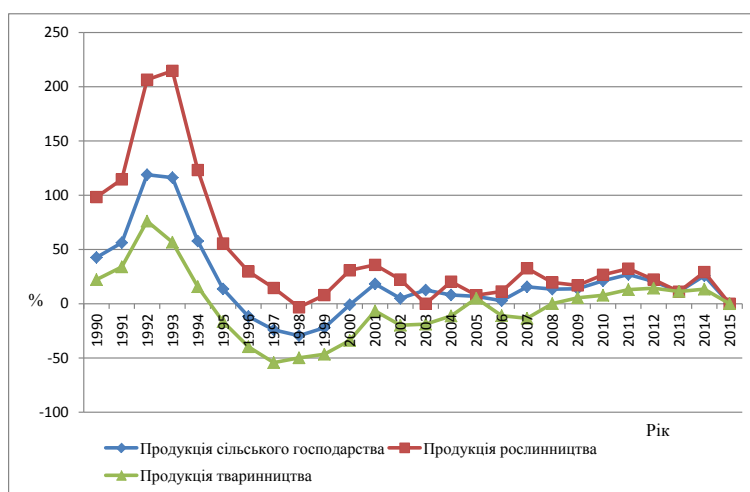

Рис. 6. Динаміка рівня рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Починаючи з 2001 р. прослідковуються позитивні зрушення в діяльності сільськогосподарських підприємств, показники яких свідчать про збільшення рівня рентабельності. Так, у 2014 р. порівняно з 2001 р. він зріс на 29%. Свого макси-

мального значення рентабельність діяльності сільськогосподарських виробників досягла в 2011 р. і зупинилася на позначці 27% більшою мірою за рахунок рослинництва. Проте і тваринництво дало позитивне значення у 13%. Аналізуючи товарне виробництво тваринництва, слід зазначити, що такі зрушення відбулися за рахунок виробництва яєць та молочної продукції, оскільки вирощування поголів'я худоби мало від'ємне значення. Передусім це пов'язано з тривалістю виробничого циклу. У вирощуванні птахів та свиней він триває від кількох місяців до року на відміну від великої рогатої худоби, що потребує значних ресурсів. Аналіз рентабельності даної галузі за досліджуваний період свідчить про постійну збитковість. Тому, на нашу думку, розвиток тваринництва неможливий без державної підтримки. Додатково варто зазначити, що за всі роки незалежності України так і не було досягнуто рівня рентабельності виробництва по всіх галузях аграрного сектора.

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнюючи проведений аналіз економічного складника сталого розвитку, можна стверджувати, що, незважаючи на складні геополітичні умови функціонування національної економіки України протягом останніх років, аграрний сектор має великий потенціал для розвитку. На аграрний сектор матимуть позитивний вплив здійснення належної державної підтримки та використання передових технологій суб'єктами господарювання, а це, своєю чергою, підвищить рівень збалансованості складників сталого розвитку.

1. F. Schneider F. *The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know?* / IZA Discussion Papers 6423. Institute for the Study of Labour [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ftp.iza.org/dp6423.pdf>.

2. *Індекси обсягу сільськогосподарського виробництва / Державна служба статистики України [Електронний ресурс].* – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

3. Лопатинський Ю.М. *Трансформація аграрного сектора: інституціональні засади* : [монографія] / Ю.М. Лопатинський. – Чернівці : Рута, 2006. – 344 с.

4. *Національні рахунки України / Державна служба статистики України [Електронний ресурс].* – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. *Статистичні дані Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН / Продовольча та сільськогосподарська організація ООН [Електронний ресурс].* – Режим доступу : <http://faostat3.fao.org/compare/E>.

6. *Валова продукція сільського господарства України / Державна служба статистики України [Електронний ресурс].* – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

7. *Сільське господарство України за 2015 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс].* – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

8. *Тенденції тіньової економіки в Україні 2015 рік / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс].* – Режим доступу :

<http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=404ea78d-bfcd-46c4-aaaf-1d02a3401871>.

9. Юркевич Є.О. Агробіологічні основи сівозмін Степу України : [монографія] / Є.О. Юркевич, Н.П. Коваленко, А.В. Бакума. – Одеса : Одеське вид-во ВМВ, 2011. – 237 с.

E-mail: oksanasidliar@gmail.com